HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

BOG‘DORCHILIK VA XIZMAT KO‘RSATISH SOHALARI INTEGRATSIYALASHUVIDA RAQAMLI AGROSERVIS XIZMATLARINING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHDAGI O‘RNI

Xolliyev Sh.B.
Qarshi davlat universiteti Iqtisodiyot kafedrasi katta o‘qituvchisi, PhD
ORCID: 0009-0001-1892-5445
e-mail: sheralikholliyev96@gmail.com
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.24215399

Annotatsiya. Maqolada bog‘dorchilik xo‘jaliklariga ko‘rsatiladigan raqamli va agroservis xizmatlari – agronomik maslahat, sertifikatlash, sug‘urta, elektron savdo va bozor axboroti – meva-sabzavot eksporti samaradorligiga qanday ta’sir qilishi tadqiq etilgan. Tadqiqot maqsadi eksportning geografik va narx tuzilmasini tahlil qilish hamda xizmatlardan foydalanish darajasi bilan xo‘jalik natijalari o‘rtasidagi bog‘liqlikni baholashdan iborat. Rasmiy statistika asosida 2024-yildagi eksportning mamlakatlar bo‘yicha birlik narxlari hisoblandi, Qashqadaryo viloyatidagi 60 ta bog‘dorchilik xo‘jaligi bo‘yicha so‘rov ma’lumotlari guruhlash, korrelyatsion va regression tahlil usullari bilan o‘rganildi. Natijalar eksportning bir kilogrammi narxi bozorlar bo‘yicha 0,36 dollardan 1,84 dollargacha farqlanishini, uchta va undan ortiq xizmatdan foydalanadigan xo‘jaliklarda esa realizatsiya narxi 47 foiz, eksport ulushi 5,8 barobar yuqori ekanini ko‘rsatdi. Raqamli agroservis ekotizimining modeli taklif qilindi. Natijalar eksportni qo‘llab-quvvatlash siyosatini xizmatlar majmuasiga yo‘naltirishda va klasterlar faoliyatini baholashda qo‘llanilishi mumkin.
Kalit so‘zlar: raqamli agroservis, bog‘dorchilik, eksport salohiyati, xizmat ko‘rsatish, integratsiya, sertifikatlash, elektron savdo, agronomik maslahat, qiymat zanjiri.

Аннотация. В статье исследуется влияние цифровых и агросервисных услуг, оказываемых садоводческим хозяйствам (агрономическое консультирование, сертификация, страхование, электронная торговля и рыночная информация), на эффективность экспорта плодоовощной продукции. Цель исследования состоит в анализе географической и ценовой структуры экспорта и оценке связи между уровнем использования услуг и результатами хозяйств. На основе официальной статистики рассчитаны удельные цены экспорта 2024 года по странам, а данные опроса 60 садоводческих хозяйств Кашкадарьинской области изучены методами группировки, корреляционного и регрессионного анализа. Результаты показали, что цена одного килограмма экспорта по рынкам колеблется от 0,36 до 1,84 доллара, а в хозяйствах, пользующихся тремя и более услугами, цена реализации выше на 47 процентов, а доля экспорта в 5,8 раза. Предложена модель экосистемы цифрового агросервиса. Результаты могут применяться при ориентации политики поддержки экспорта на комплекс услуг и при оценке деятельности кластеров.
Ключевые слова: цифровой агросервис, садоводство, экспортный потенциал, сфера услуг, интеграция, сертификация, электронная торговля, агрономическое консультирование, цепочка создания стоимости.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Abstract. The article examines how digital and agricultural support services provided to orchard farms – agronomic advice, certification, insurance, e-commerce and market information – affect the performance of fruit and vegetable exports. The study aims to analyse the geographic and price structure of exports and to assess the relationship between the level of service use and farm outcomes. Unit export prices by destination country for 2024 were calculated from official statistics, and survey data from 60 orchard farms in Kashkadarya region were examined through grouping, correlation and regression analysis. The results show that the price per kilogram of exports ranges from 0.36 to 1.84 dollars across markets, while farms using three or more services obtain a 47 percent higher sales price and a 5.8 times higher export share. A model of a digital agricultural service ecosystem is proposed.

Keywords: digital agricultural services, horticulture, export potential, services, integration, certification, e-commerce, agronomic advice, value chain.

Kirish

Meva-sabzavot eksporti O‘zbekiston iqtisodiyotining tez o‘sayotgan yo‘nalishlaridan biriga aylandi. 2024-yilda 1,5 mlrd dollarlik 2 mln tonna mahsulot eksport qilingan bo‘lsa [1], 2025-yilning faqat yanvar–oktabr oylarida bu ko‘rsatkich 1,7 mlrd dollarga yetdi [2]. Ammo eksport hajmi ortishi bilan uning sifat tomoni ham ko‘proq e’tiborni talab qilmoqda. Eksport tarkibida uzumning ulushi juda katta: 2024-yilning yanvar–sentabr oylarida eksport qilingan meva-sabzavotning 51 foizi uzumga to‘g‘ri kelgan, eksportning qariyb 45 foizi esa bitta bozorga – Rossiyaga yo‘naltirilgan [3]. Bunday konsentratsiya narx va bozor xatarlarini oshiradi. Bir mahsulot va bir bozorga tayanish bozordagi har qanday tebranish – valyuta kursi, logistika yo‘nalishidagi uzilish yoki savdo cheklovlari – fermer daromadiga bevosita ta’sir qilishini anglatadi.

Davlat siyosati raqamlashtirish va agroservis xizmatlarini rivojlantirishga katta e’tibor qaratmoqda. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi iqtisodiyot tarmoqlarini, jumladan, qishloq xo‘jaligini jadal raqamlashtirishni nazarda tutadi [4]. Qishloq xo‘jaligini rivojlantirish strategiyasida ilm-fan, ta’lim, axborot va maslahat xizmatlari tizimini rivojlantirish alohida yo‘nalish sifatida belgilangan [5]. 2021-yilda Qishloq xo‘jaligi vazirligi huzurida “Agroservis operator” davlat unitar korxonasi tashkil etildi [6], PQ-52-son qaror bilan esa eksport shartnomasiga ega bo‘lgan klaster va fermerlarga hosilni sug‘urtalash mukofotining 50 foizi qoplab berilishi belgilandi [7].

Ilmiy adabiyotda axborot va maslahat xizmatlarining qishloq xo‘jaligidagi roli keng o‘rganilgan. J. Anderson va G. Feder an’anaviy davlat maslahat xizmatlarining samaradorligi past bo‘lishi sabablarini tahlil qilgan [8]. J. Aker axborot-kommunikatsiya texnologiyalari maslahat xizmatlarini arzonlashtirishi va fermerlarning texnologiyani qabul qilishini tezlashtirishi mumkinligini ko‘rsatgan [9]. R. Jensen Hindistondagi baliqchilik misolida mobil aloqa bozor narxlari tarqoqligini keskin kamaytirib, ishlab chiqaruvchilar daromadini oshirganini isbotlagan [10]. S. Volfert va hammualliflari katta ma’lumotlar “aqlli dehqonchilik” doirasidan chiqib, butun oziq-ovqat zanjirini o‘zgartirayotganini ta’kidlaydi [11], L. Klerks va hammualliflari esa raqamlashtirish qiymat zanjirida yangi biznes va institutsional munosabatlarni shakllantirishini qayd etgan [12].

O‘zbekistonda eksport salohiyati [13] va klasterlar [14] bo‘yicha tadqiqotlar mavjud, ammo raqamli va agroservis xizmatlari xo‘jalikning eksport natijalariga qanday ta’sir etishi miqdoriy jihatdan kam o‘rganilgan. Bizningcha, eksport sifatini oshirish masalasi aynan shu xizmatlar orqali hal bo‘ladi, chunki ular bog‘ va xorijiy xaridor o‘rtasidagi bilim va axborot bo‘shlig‘ini to‘ldiradi.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Tadqiqot maqsadi bog‘dorchilik va xizmat ko‘rsatish sohalari integratsiyalashuvida raqamli agroservis xizmatlarining eksport salohiyatini oshirishdagi o‘rnini asoslashdan iborat. Vazifalar: eksportning geografik va narx tuzilmasini tahlil qilish, xizmatlardan foydalanish darajasi va xo‘jalik natijalari o‘rtasidagi bog‘liqlikni baholash hamda raqamli agroservis ekotizimi modelini ishlab chiqish.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda ikki xil ma’lumotlar to‘plamidan foydalanildi. Birinchisi – Milliy statistika qo‘mitasining 2024-yilda meva-sabzavot eksporti bo‘yicha mamlakatlar kesimidagi ma’lumotlari. Ular asosida har bir bozor uchun eksportning birlik narxi, ya’ni qiymatning hajmga nisbati, hisoblandi. Ikkinchisi – 2026-yilning avgust–oktabr oylarida Qashqadaryo viloyatining Shahrisabz, Kitob, Yakkabog‘ va Qamashi tumanlarida 60 ta bog‘dorchilik xo‘jaligi rahbarlari o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rov natijalari. So‘rovnomada xo‘jalikning beshta xizmatdan – agronomik maslahat, sifat sertifikatlash, hosilni sug‘urtalash, elektron savdo platformasi va bozor narxlari haqidagi raqamli axborot – foydalanishi aniqlandi. Har bir xizmat uchun bir ball berilib, 0 dan 5 gacha bo‘lgan xizmatlar indeksi tuzildi. Xo‘jaliklar indeks bo‘yicha uch guruhga ajratildi: past (0 ball), o‘rta (1–2 ball) va yuqori (3–5 ball). Har bir guruh uchun hosildorlik, eksportga yo‘naltirilgan mahsulot ulushi, o‘rtacha realizatsiya narxi va hosildan keyingi yo‘qotishlar o‘rtacha qiymatlari hisoblandi. Xizmatlar indeksi va realizatsiya narxi o‘rtasidagi bog‘liqlik Pirson korrelyatsiya koeffitsiyenti va juft chiziqli regressiya yordamida baholandi. Ekotizim modeli tizimli yondashuv asosida ishlab chiqildi. So‘rovnoma dastlab 8 ta xo‘jalikda sinovdan o‘tkazildi va savollarning tushunarliligi bo‘yicha aniqlik kiritildi. Respondentlar tuman qishloq xo‘jaligi bo‘limlari va klasterlar ro‘yxatlari asosida tasodifiy tanlab olindi, tanlamada klasterga biriktirilgan va mustaqil xo‘jaliklar ham qamrab olindi. Natijalarning statistik ahamiyatliligi 5 foizlik daraja bilan tekshirildi. Hisob-kitoblar Microsoft Excel va Python dasturiy muhitida bajarildi.

Natijalar

Avvalo eksportning geografik tuzilmasi va bozorlar bo‘yicha narx farqlarini ko‘rib chiqamiz (1-jadval). Jadvalda 2024-yilning to‘liq yili bo‘yicha ma’lumotlar keltirilgan.

1-jadval

O‘zbekiston meva-sabzavot eksportining asosiy bozorlar bo‘yicha tuzilmasi va birlik narxi (2024-yil)

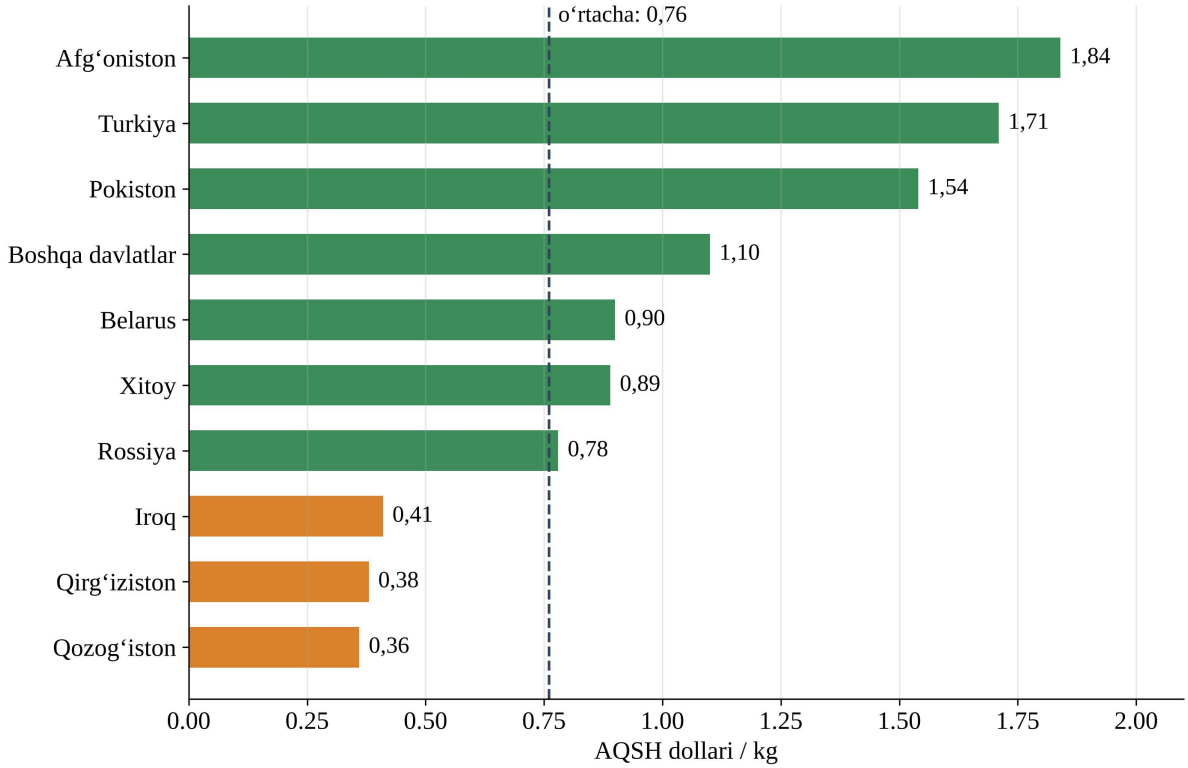
Mamlakat	Hajmi, ming t	Qiymati, mln doll.	Hajmdagi ulushi, %	Birlik narxi, doll./kg
Rossiya	815,1	632,9	40,0	0,78
Qozog‘iston	520,5	189,8	25,6	0,36
Qirg‘iziston	151,7	57,9	7,4	0,38
Xitoy	144,6	128,6	7,1	0,89
Pokiston	124,7	192,3	6,1	1,54
Afg‘oniston	67,6	124,4	3,3	1,84
Iroq	32,9	13,4	1,6	0,41
Turkiya	28,2	48,3	1,4	1,71
Belarus	22,6	20,3	1,1	0,90

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Mamlakat	Hajmi, ming t	Qiymati, mln doll.	Hajmdagi ulushi, %	Birlik narxi, doll./kg
Boshqa davlatlar	128,5	141,7	6,3	1,10
Jami	2 036,4	1 549,6	100,0	0,76

Manba: Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari [1] asosida; ulush va birlik narx muallif hisob-kitobi.

1-jadvaldan ko‘rinib turibdiki, 2024-yilda eksport hajmining 40 foizi Rossiyaga, 25,6 foizi Qozog‘istonga to‘g‘ri kelgan. Ammo eng qiziq natija birlik narxlardagi farqdir. Qozog‘iston va Qirg‘iziston bozorlarida bir kilogramm mahsulot o‘rtacha 0,36–0,38 dollardan sotilgan bo‘lsa, Pokistonda 1,54, Turkiyada 1,71, Afg‘onistonda esa 1,84 dollarga yetgan. Xitoyga eksport qilingan mahsulot narxi ham o‘rtachadan yuqori – 0,89 dollar. Albatta, bu farqning bir qismi mahsulot tarkibi bilan izohlanadi: ayrim bozorlarga asosan yong‘oq, mosh yoki quritilgan meva, boshqalariga esa arzon sabzavot jo‘natiladi. Shunga qaramay, yuqori narxli bozorlarga chiqish, odatda, qat’iy sifat talablari, sertifikatlar va ishonchli logistika bilan bog‘liq. Bu farq 1-rasmda yaqqol ko‘rinadi.

1-rasm. Meva-sabzavot eksportining bozorlar bo‘yicha birlik narxi, 2024-yil, AQSH dollari/kg

Diagramma shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston eksportining katta hajmi narxi o‘rtachadan past bo‘lgan bozorlarga yo‘naltirilmoqda. Yashil rangdagi ustunlar o‘rtachadan yuqori narxli bozorlarni bildiradi. O‘rtacha eksport narxi 0,76 dollarni tashkil etadi. Agar eksport hajmining bir qismi yuqori narxli bozorlarga qayta yo‘naltirilsa, xuddi shu miqdordagi mahsulotdan sezilarli qo‘shimcha valyuta

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

tushumi olish mumkin. Masalan, Qozog‘istonga eksport qilingan hajmning faqat 10 foizi o‘rtacha narx darajasida sotilganida qo‘shimcha 20 mln dollarga yaqin tushum olinardi. Bunday qayta yo‘naltirish uchun esa sertifikatlash, bozor axboroti va elektron savdo xizmatlari zarur. Hozircha bu xizmatlar asosan yirik eksportchi kompaniyalar uchun mavjud, oddiy fermer esa mahsulotini vositachiga sotib, yuqori narxli bozor haqida hatto bilmay qoladi. Natijada qo‘shilgan qiymatning katta qismi bog‘dan uzoqda, savdo bo‘g‘inida qoladi.

Xizmatlardan foydalanish xo‘jalik natijalariga qanday ta’sir qilishini aniqlash uchun so‘rov ma’lumotlari tahlil qilindi (2-jadval).

2-jadval

Raqamli va agroservis xizmatlaridan foydalanish darajasi bo‘yicha bog‘dorchilik xo‘jaliklari ko‘rsatkichlari

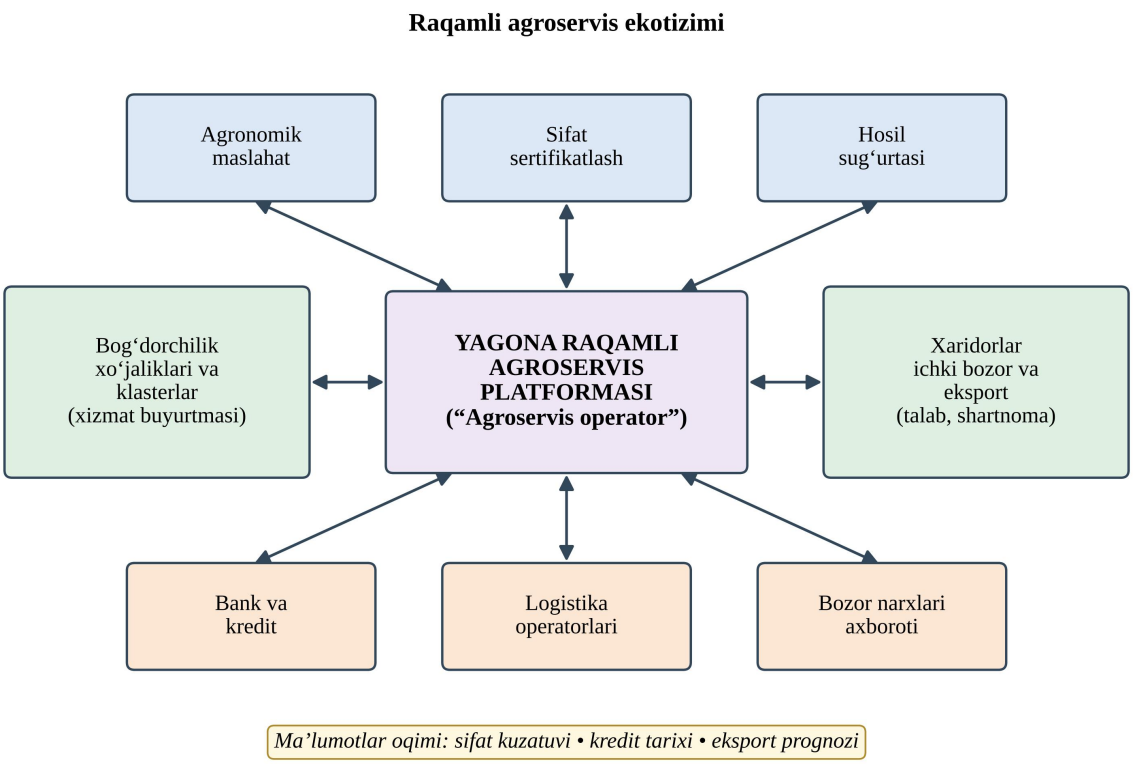
Ko‘rsatkich	Past guruh (0 ball)	O‘rta guruh (1–2 ball)	Yuqori guruh (3–5 ball)
Xo‘jaliklar soni	24	22	14
O‘rtacha hosildorlik, t/ga	14,2	17,5	22,8
Eksportga yo‘naltirilgan mahsulot ulushi, %	8	21	46
O‘rtacha realizatsiya narxi, doll./t	310	365	455
Hosildan keyingi yo‘qotishlar, %	24	17	10
Klasterga biriktirilgan xo‘jaliklar ulushi, %	13	45	86

Manba: Qashqadaryo viloyatidagi 60 ta xo‘jalik so‘rovi asosida muallif hisob-kitobi (2026-yil).

2-jadval ma’lumotlari xizmatlardan foydalanish darajasi bilan barcha ko‘rsatkichlar o‘rtasida aniq bog‘liqlik borligini ko‘rsatadi. Yuqori guruhdagi xo‘jaliklarda hosildorlik past guruhga nisbatan 61 foiz yuqori (22,8 va 14,2 t/ga), eksportga yo‘naltirilgan mahsulot ulushi 5,8 barobar ko‘p (46 va 8 foiz), realizatsiya narxi 47 foiz yuqori (455 va 310 doll./t), hosildan keyingi yo‘qotishlar esa 2,4 barobar kam (10 va 24 foiz). Xizmatlar indeksi va realizatsiya narxi o‘rtasidagi korrelyatsiya koeffitsiyenti 0,68 ni tashkil etdi, bu kuchli musbat bog‘liqlikni bildiradi. Regressiya tenglamasi narx = 298 + 41,5 × indeks ko‘rinishida bo‘lib (R^2 = 0,46), har bir qo‘shimcha xizmat tonna narxini o‘rtacha 41,5 dollarga oshirishini ko‘rsatadi. Shuni ham ta’kidlash kerakki, yuqori guruhdagi xo‘jaliklarning deyarli barchasi klasterga biriktirilgan, past guruhdagilarning ko‘pchiligi esa mustaqil faoliyat yuritadi. Demak, xizmatlar ta’siri integratsiya darajasi bilan uyg‘unlashgan holda namoyon bo‘ladi. Xizmatlar alohida ko‘rib chiqilganda eng ko‘p foydalaniladigani bozor narxlari haqidagi raqamli axborot bo‘ldi: uni respondentlarning qariyb yarmi Telegram kanallari va ixtisoslashgan ilovalar orqali oladi. Eng kam foydalaniladigan xizmat esa sifat sertifikatlash bo‘lib chiqdi, chunki u qimmat va murakkab protsedura sifatida qabul qilinadi. Holbuki, aynan sertifikat yuqori narxli bozorlarga chiqishning kaliti hisoblanadi. Hosildan keyingi yo‘qotishlarning kamayishi esa agronomik maslahat va to‘g‘ri saralash-qadoqlash bo‘yicha tavsiyalar bilan bog‘liq.

Bu xizmatlarni tizimli tashkil etish uchun raqamli agroservis ekotizimi modeli taklif etildi (2-rasm).

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

2-rasm. Bog‘dorchilikda raqamli agroservis ekotizimi modeli (muallif ishlanmasi)

Model markazida yagona raqamli agroservis platformasi turadi. U bir tomondan bog‘dorchilik xo‘jaliklari va klasterlarni, ikkinchi tomondan xizmat ko‘rsatuvchilarni – maslahatchilar, sertifikatlash organlari, sug‘urta kompaniyalari, banklar, logistika operatorlari – va uchinchi tomondan ichki va xorijiy xaridorlarni birlashtiradi. Platforma orqali fermer kerakli xizmatni buyurtma qiladi, ma’lumotlar esa sifat kuzatuvi va kredit tarixini shakllantirish uchun yig‘iladi. Shu tarzda xizmat ko‘rsatish bitta xo‘jalik bilan cheklanmaydi, balki butun qiymat zanjirini qamraydi.

Muhokama

Olingan natijalar xalqaro tadqiqotlar bilan mos keladi. R. Jensen axborotdan foydalanish imkoniyati bozor narxlari tarqoqligini kamaytirib, ishlab chiqaruvchilar daromadini oshirganini ko‘rsatgan [10]. Bizning so‘rovda ham bozor narxlari haqida raqamli axborot oladigan xo‘jaliklar mahsulotini yuqoriroq narxda sotgan. J. Aker ta’kidlaganidek, axborot texnologiyalari maslahat xizmatlarining qamrovini kengaytiradi va xarajatini kamaytiradi [9]. J. Anderson va G. Feder esa maslahat xizmatlari samarasi ularning sifati va fermerning ehtiyojiga mosligiga bog‘liqligini qayd etgan [8]. Bizning tahlilimizda bu fikr tasdiqlandi: bitta xizmatdan foydalanish natijani sezilarli yaxshilamaydi, ammo uchta va undan ortiq xizmat birgalikda kuchli samara beradi. Fikrimizcha, buning sababi xizmatlarning bir-birini to‘ldirishidir: sertifikat olish uchun agronomik maslahat kerak, eksport shartnomasi uchun esa sertifikat va sug‘urta. Boshqacha aytganda, xizmatlar zanjiri ham qiymat zanjiri kabi uzilishsiz bo‘lishi kerak, aks holda bitta bo‘g‘indagi bo‘shliq boshqa xizmatlar

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

samarasini ham kamaytiradi. Bu xulosa davlat ko‘magini alohida xizmatlarga emas, ularning majmuasiga yo‘naltirish zarurligini asoslaydi.

G. Gereffi va hammualliflari global qiymat zanjirlarida yetkazib beruvchining murakkab talablarni bajarish salohiyati zanjir boshqaruvi shaklini belgilashini ko‘rsatgan [15]. Bu nazariya 1-jadvaldagi narx farqlarini ham tushuntiradi. Yuqori narxli bozorlar murakkab talablar qo‘yadi va ularga chiqish uchun yetkazib beruvchida xizmat ko‘rsatish infratuzilmasi bo‘lishi kerak. M. Porter klasterlarning ustunligini ixtisoslashgan xizmat ko‘rsatuvchilarning yaqinligi bilan izohlaydi [16]. Yuqori guruhdagi xo‘jaliklarning asosan klasterlarga biriktirilganligi bu fikrni tasdiqlaydi. S. Volfert va hammualliflari esa ma’lumotlar oqimi zanjirdagi kuch muvozanatini o‘zgartirishini, ma’lumotlarga ega bo‘lgan ishtirokchi qo‘shilgan qiymatning katta qismini olishini ta’kidlaydi [11]. Shu nuqtayi nazardan, raqamli platformaning davlat agroservis operatori negizida tashkil etilishi fermerlar manfaatini himoya qilish uchun muhim, chunki u ma’lumotlarni faqat vositachi yoki yirik eksportchi qo‘lida to‘planib qolishining oldini oladi.

Shu bilan birga, ayrim farqlar ham kuzatildi. Xalqaro adabiyotda raqamli texnologiyalar ko‘pincha kichik fermerlar uchun arzon va qulay vosita sifatida tavsiflanadi [9]. Bizning so‘rovda esa kichik dehqon xo‘jaliklari raqamli xizmatlardan eng kam foydalanadi. Sababi faqat internet yoki smartfon yetishmasligida emas, balki ishonch va ko‘nikma kamligida. L. Klerks va hammualliflari ham raqamlashtirish turli xo‘jaliklarga turlicha ta’sir etishi va tengsizlikni kuchaytirishi mumkinligini ogohlantiradi [12]. Jahon banki loyihasi tajribasi esa moliyalashtirish o‘qitish bilan birga olib borilgandagina barqaror natija berishini ko‘rsatdi [17]. Demak, raqamli platformalar maslahatchi va o‘qituvchi “inson ko‘prigi”siz kutilgan natijani bermaydi. Qashqadaryo viloyatida klasterlarning hududiy notekis joylashuvi [14] ham xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining tumanlar bo‘yicha farqlanishiga olib keladi.

Tadqiqotning cheklovlari ham mavjud. So‘rov bitta viloyatdagi 60 ta xo‘jalikni qamragan, shuning uchun natijalarni umumlashtirishda ehtiyot bo‘lish kerak. Korrelyatsiya sababiy bog‘liqlikni to‘liq isbotlamaydi: kuchliroq xo‘jaliklar xizmatlardan ko‘proq foydalanishi ham mumkin. Eksport birlik narxlari esa mahsulot tarkibidagi farqlarni hisobga olmaydi. Shunga qaramay, natijalar agroservis xizmatlarini qo‘llab-quvvatlash siyosatini aniq yo‘naltirish uchun asos bo‘ladi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi. Birinchidan, O‘zbekiston meva-sabzavot eksporti hajm jihatidan o‘sayotgan bo‘lsa-da, uning katta qismi past narxli bozorlarga yo‘naltirilgan: bir kilogramm eksport narxi bozorlar bo‘yicha 0,36 dollardan 1,84 dollargacha farqlanadi, o‘rtacha narx esa 0,76 dollar. Ikkinchidan, raqamli va agroservis xizmatlaridan foydalanish xo‘jalik natijalari bilan kuchli bog‘liq: uchta va undan ortiq xizmatdan foydalanadigan xo‘jaliklarda realizatsiya narxi 47 foiz, eksport ulushi 5,8 barobar yuqori, yo‘qotishlar esa 2,4 barobar kam. Uchinchidan, xizmatlar alohida emas, majmua sifatida samara beradi va ularning ta’siri klaster ko‘rinishidagi integratsiya bilan kuchayadi.

Amaliy takliflar: “Agroservis operator” negizida agronomik maslahat, sertifikatlash, sug‘urta, bozor axboroti va elektron savdoni birlashtiruvchi yagona raqamli agroservis platformasini yaratish; eksport shartnomasiga ega xo‘jaliklarga beriladigan subsidiyalarni xizmatlar majmuasidan foydalanish sharti bilan bog‘lash; GlobalG.A.P. va boshqa xalqaro sertifikatlarni olish xarajatlarining bir qismini qoplash orqali yuqori narxli bozorlarga chiqishni rag‘batlantirish; tuman darajasida dehqon xo‘jaliklari uchun raqamli xizmatlardan foydalanishni o‘rgatuvchi maslahatchilar tarmog‘ini shakllantirish;

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

eksport statistikasini mahsulot turlari va birlik narxlar kesimida muntazam e'lon qilish. Keyingi tadqiqotlarda xizmatlar ta'sirini boshqa viloyatlar misolida va panel ma'lumotlar asosida baholash rejalashtirilgan. Shuningdek, eksport bozorlarini diversifikatsiya qilish maqsadida Xitoy, Turkiya va Yaqin Sharq mamlakatlari bozorlarining sifat talablari bo'yicha fermerlar uchun ochiq raqamli qo'llanmalar tayyorlash, agroservis xizmatlari sifatini fermerlar reytingi asosida baholab borish tizimini joriy etish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston 2024-yilda eng ko'p meva-sabzavot eksport qilgan davlatlar. – Toshkent, 2025. – URL: https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/63077
2. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston 10 oyda xorijga 1,7 mlrd dollarlik meva-sabzavotlar eksport qilgan. – Toshkent, 2025. – URL: https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/65628
3. O'zbekiston meva-sabzavot eksportini deyarli 12 foizga oshirdi (Statistika agentligi ma'lumotlari) // Kursiv.media. – 2024. – URL: https://uz.kursiv.media/uz/2024-10-22/ozbekiston-qaysi-meva-sabzavotni-eng-kop-eksport-qildi/
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni. – URL: https://lex.uz/docs/5031048
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020–2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019-yil 23-oktabrdagi PF-5853-son Farmoni. – URL: https://lex.uz/docs/4567334
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi huzurida "Agroservis operator" davlat unitar korxonasini tashkil etish to'g'risida"gi 2021-yil 3-apreldagi 180-son Qarori. – URL: https://lex.uz/docs/5353783
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Meva-sabzavotchilik sohasini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, tarmoqda klaster va kooperatsiya tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2021-yil 15-dekabrdagi PQ-52-son Qarori. – URL: https://lex.uz/docs/5774700
8. Anderson J.R., Feder G. Agricultural Extension: Good Intentions and Hard Realities // The World Bank Research Observer. – 2004. – Vol. 19, No. 1. – P. 41–60.
9. Aker J.C. Dial "A" for agriculture: a review of information and communication technologies for agricultural extension in developing countries // Agricultural Economics. – 2011. – Vol. 42, No. 6. – P. 631–647. – DOI: 10.1111/j.1574-0862.2011.00545.x
10. Jensen R. The Digital Provide: Information (Technology), Market Performance, and Welfare in the South Indian Fisheries Sector // The Quarterly Journal of Economics. – 2007. – Vol. 122, No. 3. – P. 879–924.
11. Wolfert S., Ge L., Verdouw C., Bogaardt M.-J. Big Data in Smart Farming – A review // Agricultural Systems. – 2017. – Vol. 153. – P. 69–80.
12. Klerkx L., Jakku E., Labarthe P. A review of social science on digital agriculture, smart farming and agriculture 4.0: New contributions and a future research agenda // NJAS – Wageningen

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Journal of Life Sciences. – 2019. – Vol. 90–91. – Article 100315. – DOI: 10.1016/j.njas.2019.100315
13. Sheripbaeva U. O‘zbekistonda meva-sabzavot mahsulotlarining eksport potentsiali // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. – 2023. – Sentabr. – B. 165–172. – URL: https://e-itt.uz
14. Yaxshiboyev B.A. Qashqadaryo viloyati meva-sabzavotchilik klasterlari rivojlanishining hududiy xususiyatlari // Ilmiy jurnal. – 2025. – № 6. – URL: https://journal.ndpi.uz/ss/en/article/view/3707
15. Gereffi G., Humphrey J., Sturgeon T. The governance of global value chains // Review of International Political Economy. – 2005. – Vol. 12, No. 1. – P. 78–104.
16. Porter M.E. Clusters and the New Economics of Competition // Harvard Business Review. – 1998. – Vol. 76, No. 6. – P. 77–90.
17. World Bank. From Root to Fruit: Growing the Horticulture Sector in Uzbekistan. – Washington, DC: World Bank, 2025. – URL: https://www.worldbank.org/en/results/2025/04/15/from-root-to-fruit-growing-the-horticulture-sector-in-uzbekistan